

आत्मचित्र - भाग ४८

(कै. राम गवाले यांच्या 'आत्मचित्र' या आत्मचरित्रात्मक पुस्तकातून क्रमशः)

महाराष्ट्र शासनाची माहिती, विकासाची प्रसिद्धी यासाठी चित्रपट माध्यमाचा अधिक उपयोग करून घ्यावा आणि चित्रनगरीच्या कामाला वेग द्यावा, असा विचार चालला होता. महाराष्ट्र शासनाची चित्रपट शाखा विस्तारीत करायची ठरली आणि फक्त एक फिल्मस ऑफिस असं तिचं स्वरूप न ठेवता ती डिरेक्टरेट करायची, असं ठरलं आणि माझी डिरेक्टर म्हणून नेमणूक झाली.

मा.श्री.वसंतराव नाईक मुख्यमंत्री होते आणि फिल्मसिटी या प्रोजेक्टशी संबंधीत सचिव श्री.आर.जी.साळवी होते. एका उच्चस्तरीय मिटिंगमध्ये, 'आता राम गबाले आपल्याकडं आला आहे ना, मग लेट धिस बी हिज चाईल्ड असा विलंबित झालेल्या चित्रनगरीच्या प्रकल्पाबद्दल मुख्यमंत्र्यांनीच आदेश दिला. दोन दिवसांतच याबाबत एक मीटिंग साळवीसाहेबांच्याकडे ठरली. फिल्मसिटी हा प्रकल्प होतो आहे, पण ही फक्त सुरुवात आणि गोरेगावला मुहूर्त झालेला आहे, एवढंच फक्त मला माहीत होतं. मी मिटिंगच्या अगोदर एक दिवस आरे मिल्क कॉलनीच्या रस्त्यानं माझी गाडी घेऊन माझ्या पत्नीसमवेत गेलो. बरीच शोधाशोध आणि विचारपूस झाल्यानंतर पत्ता मिळाला, कारण कुणालाच त्या भागात फारशी काही माहिती नव्हती. सुब्रम्हण्यम् नावाचा काँट्रॅक्टरचा एक मनुष्य भेटला आणि त्यानं प्राथमिक माहिती दिली. एकंदर साधारण केवढा भाग चित्रनगरीसाठी नेमस्त आहे हे कळलं. नैसर्गिक सौंदर्य लक्षात आलं. तलावाचं सान्निध्य कामाच्या दृष्टीनं प्रभावी वाटलं. दुसऱ्या दिवशी मिटिंगच्या वेळी मी प्रथम एक चित्रपट दिग्दर्शक म्हणून प्रकल्पाच्या जागेची निवड अत्युत्कृष्ट आहे, सुंदर आहे याबद्दल शासनाचा गौरव केला. मला प्रश्न विचारण्यात आला, "तुम्ही हे पाहिलं आहे काय? केव्हा गेला होता?" मी आदल्या दिवशीच जाऊन आल्याचं सांगितलं आणि तिथं कमालीची विकासासाठी शक्यता आहे, असं बोललो. मी आदल्या दिवशीच स्वतः ते जाऊन पाहून आल्याबद्दल आर.जी.साळवीसाहेबांनी माझं कौतुक केलं. कारण त्यांना थोडसं आश्चर्य वाटलं होतं. माझ्या मनाची धारणा अशी, की आपण आता ह्या प्रकल्पाचं धुरीणत्व पत्करायचं, तर मिटिंगपूर्वी मी ते ठिकाण पाहिलं असलं पाहिजे.

भारतीय चित्रपटमाध्यमाची जन्मभूमी महाराष्ट्र ही आहे. चित्रपट माध्यमाचे, व्यवसायाचे आद्य प्रवर्तक-संस्थापक दादासाहेब फाळके यांनी नाशिकला चित्रपटनिर्मिती सुरू केली. देशातल्या पहिल्या चित्रपटाला इथूनच सुरुवात झाली. पुढे कोल्हापुरात चित्रपट माध्यमाचा विकास झाला. मुंबईत तर लक्षणीय प्रगती होऊन, मुंबई जणू चित्रपट निर्मितीची राजधानी झाली. त्या मुंबईमध्ये चित्रनगरीसारखी सुविधा असणं अत्यंत आवश्यक आहे याचं भान महाराष्ट्र शासनाला पूर्णपणे होतं. म्हणून चित्रनगरीच्या विकासाला, प्रगतीला महाराष्ट्र शासनानं काही कमी पडू दिलं नाही. कलाकार, तंत्रज्ञ, कामगार तर अतिशय हुरूपातं या प्रकल्पाकडे पाहत होते.

काही स्वतंत्र आणि काही सचिवालयातून अशी एकंदर सात माणसं मी निवडून घेतली आणि हळुहळू कामाला सुरुवात केली. फिल्मसिटीचा सारा

परिसर म्हणजे चित्ते, मोर, हरणं आणि साप यांच्या मालकीचा. माझ्याकडं काम करणारे लोक पाण्याचे नळे बसवताना एक दिवस सांगत आले, “नळ्यात नागसाप जाऊन बसले आहेत. आम्ही दोन्ही बाजूला गवताच्या पेंड्यांनं नळाची तोंड बंद केली आहेत. पेंड्या पेटवून देणार आहोत.” मी त्यांना सांगितलं, “हे बघा, आपण त्यांच्या जागेत आलोय. हे असलं काही करू नका. नळे उचलून घेऊन जंगलात आपल्या हद्दीच्या बाहेर नेऊन तिकडं गवताच्या पेंड्या काढून साप सोडून द्या.” इमारती आणि रस्ते याची कामं सुरू झाल्यानंतर चित्ते, हरणं, मोर आपोआपच शेजारच्या तुलसी लेकच्या परिसरात गेले. कारण त्यांना एकवेळ त्यांचा एकमेकांचा भरोसा होता, पण मोठ्या वाहनांचा, माणसांचा भरोसा त्यांना कदाचित वाटण्यासारखा नव्हता.

मुख्य इमारत बांधून पूर्ण झाली. वरच्या कॉन्फरन्स हॉलमध्ये मी माझं ऑफिस थाटलं. चारी बाजूंनी खिडक्या असलेला मोठा मोठा हॉल होता. स्टूडिओचं काम जलद चालू होतं. डबल भिंती, एअर कंडिशनड साऊंडप्रूफ स्टूडिओ तयार व्हायचा होता. हे सगळं दूर आहे असं प्रथम वाटणारे निर्माते, दिग्दर्शक हळुहळू फिल्मसिटीला भेटी देऊ लागले. हा प्रकल्प आता निश्चित तयार होतो आहे, असा विश्वास त्यांच्यात निर्माण व्हायला लागला. फिल्मसिटी फार दूर आहे, अशी नाराजी काही निर्मात्यांनी चीफ सेक्रेटरी आणि चीफ मिनिस्टर यांच्याकडे व्यक्त केली होती. मला चीफ सेक्रेटरी आणि संबंधित मंत्र्यांनी विचारलं, आपण इतका खर्च करून हा प्रकल्प करत आहोत, तुमचे निर्माते तर म्हणताहेत कुठल्याकुठं दूर आहे चित्रनगरी.” मी माझा अंदाज आणि मनातला विचार बोलून दाखवला, "The feelings of the Film maker will start with a resistance, then there would be an inquisitiveness & ultimately it would be a craze" आणि त्याप्रमाणंच झालं. मी फिल्मसिटीत असतानाच पंधरा-सोळा शूटिंग्ज एकावेळी झालेली आहेत. बी.आर.चोप्रा, यश चोप्रा, प्रकाश मेहरा, गुलजार वगैरे प्रमुख निर्माते आणि अशोककुमार, धर्मेन्द्र, अमिताभ बच्चन, संजीव कुमार, शशी कपूर, हेमामालिनी, रेखा, श्रीदेवी, शबाना आझमी वगैरे कलाकार यांचं वारंवार येणं जाणं सुरू झालं. त्यांना फिल्मसिटीसारखा हा प्रकल्प आणि सुरुवातीच्या सोयीसुद्धा आवडत.

साऊंडप्रूफ, एअरकंडिशनड स्टूडिओ वगैरं पुरा होऊ लागला होता तेंव्हा हा परिसर पाहून एकदा बी.आर.चोप्रासाहेब म्हणाले, “प्रकल्प सावकाश पुरा होऊ दे; पण आता इथं या सपाट रिकाम्या जागेवर आम्ही जर रेल्वे ट्रॅक्स, संपूर्ण रेल्वेचे डबे, स्टेशन वगैरे असा शूटिंगसाठी सेट उभा केला तर काय हरकत

आहे?” तशीच विचारणा इतरही काही निर्मात्यांकडून झाली आणि मी विचार केला, खरंच शूटिंगसाठी बाकी सर्व सुविधा तयार आहेत. फिल्मसिटीत जागा आणि स्टूडिओतही जागा घायला काय हरकत आहे? कमाई सुरू होईल.

रेल्वे, सिग्नल्स, रुळ या मोठ्या सेटच्या बाबतीत एकदा फार गंमत झाली. उत्तरेकडून, दिल्लीकडून काही लोक आले होते. आम्ही सगळेजण माझ्या ऑफिसमध्ये बसलो होतो. माझ्या ऑफिसमधून हा रेल्वे परिसराचा सेट खिडक्यांमधून दूर दिसत असे. ते लोक पूर्ण फिल्मसिटीच्या प्रकल्पाचं कौतुक करताना म्हणाले, या अनेक सुविधांबरोबर एक गोष्ट फार चांगली आहे, की इथं स्टेशन जवळ आहे.” हे म्हणताना ते खिडकीतून बाहेर पाहत होते. मी त्यांच्या या बोलण्याला काहीच प्रतिसाद दिला नाही. फक्त थोड्या वेळानं त्यांना त्या सेटच्या जवळ घेऊन गेल्यावर म्हटलं, “ही रेल्वे जवळ आहे; पण ही इथून कधीच कुठंच जात नाही.” त्यांच्याही अर्थात लक्षांत आलं होतं, की तो सेट होता. दक्षिणेकडील एका निर्मात्यानं एका खेडवळ वस्तीचा चौक आणि इमारती असं सर्व इतकं सुंदर मांडलं होतं की आलेले पाहुणे तिकडून जाताना मला विचारत असत, की ही वस्ती पहिल्यापासून इकडं आहे कां? इतकी ती खरी वाटत होती. रिचर्ड अॅटनबरो, स्टॅनले इव्हान्स, राम येडेकर या साऱ्यांना घेऊन मी फिल्मसिटीत गेलो. अॅटनबरो सर्व फेरी मारल्यावर आणि सेट्स बघितल्यावर म्हणाले, “इथं इकडं असं काही असेल याची मला कल्पना नव्हती. इट इज अ हॅपी सरप्राईज” ‘राजकमल स्टूडिओ’तील रेकॉर्डिंग थिएटरमध्येही त्यांची अशीच भावना झाली होती. थिएटरमध्ये ते म्हणाले होते, “आय फील, आय अॅम इन हॉलिवुड इटसेल्फ.”

आपल्याला जशी उत्तरेकडची बर्फाळ शिखरं पाहून भारून जायला होतं आणि पाहण्याची इच्छा असते तशीच दिल्लीच्या बाजूच्या, उत्तरेकडील लोकांना मुंबईला आल्यानंतर समुद्र आणि शूटिंग पाहायची इच्छा असते. अशा कारणांनी आता चित्रनगरीत ये-जा सुरू झाली होती. कामगार, तंत्रज्ञ, सुतार, लोहार, वेल्डर, सेटस् मांडणारा आर्ट डिरेक्टरचा संच, लाईटिंग बॉईज आणि पाहुणे या सर्वांमुळे चित्रनगरी गजबजून जाऊ लागली. सहसा काही किरकोळ शूटिंगच्या गरजा आणि व्यवस्था यासाठी आम्ही एक स्टूडिओ मॅनेजर आणि युनिट असिस्टंटस् नेमले होते.

- वैः. राम गबाले

(‘आत्मचित्र’ पुस्तकासाठी भारतातील संपर्क - अरुण जाखडे - २५४४२४५५)